

„Handbook of Palliative Care in Cancer”

Alexander Waller i Nancy L. Caroline

Boston, Oxford, Auckland, Johannesburg, New Delhi, Melbourne:
Butterworth - Heinemann, 2000, stron 565. ISBN 0-7506-7204-8

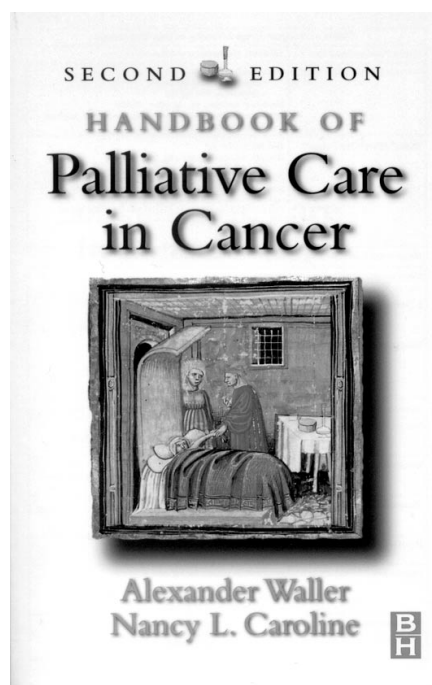
Książka jest drugim wydaniem podręcznika medycyny paliatywnej w onkologii, napisanego przez dwoje autorów z Izraela. Autorzy dołożyli starań, aby zawarte w kolejnym wydaniu informacje w jak największym stopniu odpowiadały zasadom medycyny, opartej na potwierdzonych faktach. Jest to trudne zadanie gdyż badania prowadzone w populacji chorych z zaawansowaną chorobą nowotworową tylko rzadko spełniać mogą warunki podwójnie ślepej próby, randomizacji, czy porównywania z efektem placebo. Z tym większym uznaniem ocenić trzeba dobór informacji zawartych w podręczniku i sposób ich prezentacji.

Układ podręcznika sprawia, że czytelnikowi niezwykle łatwo znaleźć jest potrzebne informacje. Pierwsze rozdziały wyjaśniają istotę i założenia medycyny paliatywnej. Kolejne, omawiają leczenie poszczególnych objawów, występujących u chorych z zaawansowaną chorobą nowotworową. Na końcu umieszczono listę stosowanych leków, z ich najczęściej używanymi nazwami oraz szczegółowym opisem zastosowań i interakcji. Umieszczono też opis techniki podskórnych infuzji leków oraz metody przezskórnej stymulacji nerwów (TENS).

Polecam przeczytanie podręcznika w całości, po kolei, tak jak został napisany. Na pewno stanowić będzie interesującą i przydatną lekturę.

Nie można przejść obojętnie nad wzruszającą dedykacją pierwszego autora, dedykującego swoją pracę pamięci rodziców, Boli – Blumy Waller i dra Samuela Wallera, którzy przeżyli likwidację warszawskiego getta, gdzie ojciec pracował jako chirurg szpitala żydowskiego.

Wstęp wprowadza czytelnika w zakres zagadnień typowych dla medycyny paliatywnej. Napisany bardzo zwięźle, bez zbytecznego patosu, przekonuje o konieczności zachowania ciągłości leczenia chorych na nowotwory, od rozpoznania aż do śmierci chorego, a nawet dalej, o celowości opieki nad osieroconą rodziną. Przechodzenie od aktywnego leczenia onkologicznego do opieki paliatywnej jest procesem o dynamice odrębnej u każdego chorego, a elementy leczenia przyczynowego i paliatywnego przenikają się przez cały czas leczenia. Choć, jak podają autorzy, ich podstawowym zainteresowaniem było leczenie w okre-

sie ostatnich tygodni / miesięcy życia chorych, to przekazują również szereg informacji, przydatnych we wcześniejszych fazach leczenia. Nie wątpię, że onkolodzy z łatwością odnajdą te informacje.

Rozdział pierwszy dotyczy ogólnych zasad leczenia. Chociaż wymienione zasady można odnieść do medycyny w ogóle, to nabierają one priorytetowego znaczenia w kontaktach z chorym z postępującą chorobą. „Słuchaj co mówi chory, leczenie opieraj o ustalone rozpoznanie, rozpoznawaj wszystkie dolegliwości, ale lecz całego człowieka, omawiaj leczenie z chorym, stosuj proste i dobrze poznane metody leczenia, ucz się od swoich pacjentów... itd. itp.” to kanony medycyny i jako takie zbyt często są ignorowane. Warto zapoznać się z praktyczną interpretacją tych zasad, podaną przez autorów podręcznika. Jest tyłuż prosta, co przekonywująca. Podobnie prosto i przekonująco przedstawiono opinie w sprawie eutanazji –

opieka paliatywna jest lepszym sposobem na łagodzenie cierpień.

Kolejne rozdziały podręcznika omawiają sposoby leczenia objawowego.

Rozdział poświęcony leczeniu bólów nowotworowych ocenić należy bardzo wysoko. Zawarto w nim najważniejsze dane epidemiologiczne; wyjaśniona jest też patofizjologia bólów nowotworowych, ich podział na bóle receptorowe (nocyceptywne) i neuropatyczne. Dla lekarzy, poszukujących zwężonych i jednoznacznych wskazówek, w tabelach umieszczono opis najważniejszych zespołów bólowych, z ich symptomatologią i sposobami leczenia.

W dalszej części omówione są leki przeciwbólowe nieopiodowe i opiodowe oraz leki wspomagające. Prawie wszystkie omówione preparaty są dostępne w Polsce, choć nie wszystkie cieszą się popularnością. Bardzo rzeczowo przedstawiono inne, niefarmakologiczne metody leczenia przeciwbólowego. Opisane są wskazania i techniki radioterapii, chemioterapii, leczenia hormonalnego, chirurgicznego i metod anestetycznych.

Odrębny rozdział poświęcono zasadom stosowania leków analgetycznych. Znany w Polsce schemat dobierania leków, według tzw. drabiny WHO, uzupełniono o omówienie badania chorych z bólami nowotworowymi i praktyczne przykłady doboru leków w zależności od ustalonego rozpoznania. Podano też przykłady dobierania dawki początkowej leków i dawek interwencyjnych w przypadkach bólów przebiegających.

Rozdziały 5 i 6 poświęcone są zagadnieniom związanym z wyniszczeniem nowotworowym. Autorzy szczegółowo omawiają czynniki składające się na zespół wyniszczenia nowotworowego i jego konsekwencje. Szereg wskazówek praktycznych, dotyczących sposobów żywienia, korzyści i szkód związanych z pozajelitowym nawadnianiem, można przyjąć bez zastrzeżeń do stosowania u chorych lub tylko jako uzupełnienie własnych doświadczeń i przemyśleń. Osobiście zgadzam się w całości z prezentowanym przez autorów podręcznika sposobem rozwiązywania problemów.

Dalsze, szczegółowe omówienie problemów, związanych z odżywianiem, znaleźć można w części dotyczącej objawów ze strony przewodu pokarmowego (rozdziały 14-25).

Kolejno omówiono leczenie zmian na błonach śluzowych jamy ustnej, anoreksję, zaburzenia połykania, uporczywą czkawkę, dyspepsję, nudności i wymioty, a dalej zaburzenia pasażu przewodu pokarmowego, zaparcia, biegunki, krwawienia do przewodu pokarmowego i puchlinę brzuszną. W każdym rozdziale umieszczono omówienie patofizjologii, najczęściej spotykanych przyczyn oraz zasady rozpoznawania i leczenia. Rozdziały zawierają również tabele, pozwalające szybko znaleźć omówienie najczęściej stosowanych leków i sposobów postępowania.

W podobny sposób przedstawione jest leczenie innych objawów, charakterystycznych dla chorych z zaawansowaną chorobą nowotworową.

Zmiany skórne, objawy ze strony układu oddechowego, moczowego, zaburzenia neurologiczne i psychiczne,

przerzuty nowotworowe do kości, zaburzenia metaboliczne, gorączka i infekcje to tematy kolejnych rozdziałów, wyczerpująco omawiających leczenie objawowe.

Ostatni rozdział poświęcony jest postępowaniu w ostatnich godzinach życia chorego. Jako podstawowe cele w tym okresie choroby stawiane jest utrzymanie maksymalnie dobrego komfortu i godności umierającego człowieka oraz przygotowanie rodziny na zgon osoby najbliższej. Nie jest zadaniem lekarza przyspieszanie ani przedłużanie procesu umierania.

W dalszej części opisane są objawy zwiastujące zbliżanie się momentu śmierci i wskazówki co do sposobu leczenia. Niezwykle ważna jest część dotycząca zaprzestania podawania leków, które nie są niezbędne w tym okresie. Wymieniono leki, które można lub należy odstawić i sposoby podawania leków, których odstawić nie można. Jasno sformułowane zasady ułatwią lekarzom rozwiązywanie dylematów, związanych z niezwykle stresującą sytuacją i presją zrozpaczonej rodziny.

Reasumując, książka jest znakomitym podręcznikiem medycyny paliatywnej dla onkologów i lekarzy medycyny paliatywnej. Przedstawiono w niej aktualny stan wiedzy i możliwości leczenia objawowego. Zwężony i wyczerpujący opis metod leczenia może być bezpośrednio wykorzystany w leczeniu konkretnych chorych. Układ podręcznika umożliwia szybki dostęp do potrzebnych informacji. Jednocześnie, leczenie objawowe pokazane jest na tle ogólnych zadań opieki nad chorym nieuleczalnie.

W opinii piszącego tę ocenę jest to najlepszy podręcznik medycyny paliatywnej, jaki dostępny jest w Polsce. Pokazuje tę dziedzinę onkologii w jej prawdziwym wymiarze, jako rzetelną, opartą o metody naukowe i skuteczną, działalność lekarską, pozwalającą chorym i ich rodzinom uzyskać możliwie najlepszą jakość życia w okresie, kiedy choroba nie poddaje się leczeniu przyczynowemu.

Dr n. med. Jerzy Jarosz
Zakład Anestezjologii
Centrum Onkologii – Instytutu w Warszawie
i Hospicjum Onkologiczne w Warszawie